CULTUURHISTORISCHE INVENTARISATIE NOORD-BRABANT

M.I.P.

Gemeente Someren

Provincie
Noord-Brabant

Colofon

De cultuurhistorische Inventarisatie Noord-Brabant/ Monumenten Inventarisatie Project wordt verricht door dhr. drs. Koenders, dhr. drs. A van Leeuwen (coördinator), dhr. drs. N.Maes, dhr. drs. J.Michels, dhr. H.Ruiter arch, h.b.o., mevr. drs. M.Vaessen en mevr. drs. W.Wessel.

Secretariaat: mevr. H. van Wanrooij-de Cort
Provinciehuis kamer 163, tel. 073-812168

De rapporten zijn te bestellen bij de afdeling Voorlichting van de Provincie Noord-Brabant, Brabantlaan 1, 5216 VR 's-Hertogenbosch. Tel.: 073- 812511.

INHOUD

Woord vooraf 6

Werkwijze en criteria 7

1. Situering der gemeente 10

2. Bodemgesteldheid 11

3. Grondgebruik 12

4. Infrastructuur 13

5. Ontwikkeling van de nederzettingen 14

6. Stedebouwkundige typologie 16

7. Karakterisering der objecten, bouwvormen en typen 17

8. Objectgegevens 25

9. Literatuur 70

Kaart (bijlage)

WOORD VOORAF

Dit rapport over Someren maakt deel uit van de serie Cultuurhistorische Inventarisatie Noord-Brabant/Monumenten Inventarisatie Project. Het geeft per gemeente een overzicht van de waardevolle nederzettingen, gebouwen en groenelementen tot ca. 1940 in de steden en dorpen van de provincie.
De snelle en vaak ingrijpende veranderingen in het Brabantse cultuurlandschap hebben de totstandkoming van een dergelijk overzicht urgent gemaakt. Ondanks vervlakking en schaalvergroting bezit elke gemeente een eigen karakter in de stedebouwkundige structuur, de bebouwing van kern en buitengebied. We doelen daarbij zeker niet alleen op erkende monumentale gebouwen, maar evenzeer op boerderijen, woonhuizen, fabrieksgebouwen, bruggen en sluizen, wegkruisen of een ijzeren sierhek en dorpslinde.
Na het monumentenjaar 1975 heeft het provinciebestuur besloten om de cultuurhistorische waardevolle bebouwing van de provincie vast te laten leggen. Hiervoor is in 1976 de "Inventarisatiecommissie Brabantse Monumenten" ingesteld. In september 1979 is een drietal inventarisatoren aangesteld om een werkmodel te ontwikkelen en veldwerk en rapportage te verrichten.
Dit model is tot eind 1988 gehanteerd in 69 gemeenten. Najaar 1988 is ook in Noord-Brabant het door de minister van WVC geëntameerde Monumenten Inventarisatie Project van start gegaan. Binnen dit project wordt vastgelegd hetgeen in Nederland tussen ca. 1850 en 1940 aan bouwkunst en stedebouw is gerealiseerd.

Het MIP beoogt:
- het verkrijgen van een eerste landelijk overzicht van de zgn. "jongere bouwkunst en stedebouw' (ca. 1850 - 1940)
- het bevorderen van kennis en waardering voor historische stads- en dorpsgezichten en voor monumenten van geschiedenis en kunst uit de periode 1850 - 1940
- het formuleren van uitgangspunten ten behoeve van publikaties en wetenschappelijk onderzoek op architectuurhistorisch, bouwhistorisch, stedebouwkundig, historisch-geografisch of industrieel-archeologisch gebied
- het verkrijgen van bouwstenen als een eerste aanzet tot nieuw te ontwikkelen beleid van Rijk, provincies en gemeenten ten aanzien van de ruimtelijke ordening, stadsontwikkeling en monumentenzorg, alsmede van een basis voor planologisch-stedebouwkundige afwegingen
- het verzamelen van informatie die voor Rijk, provincies en gemeenten als basis kan dienen bij het selecteren en registreren van objecten, ensembles, structuren en dorps- en stadsgezichten.

In Brabant zullen daarnaast ook nog objecten en structuren van vòòr 1850 vastgelegd worden als uitvloeisel van de in 1979 begonnen Cultuurhistorische Inventarisatie.

Onderzoek en veldwerk voor dit rapport vonden plaats in 1990-91 door dhr. N.C.M.Maes.

's-Hertogenbosch september 1991

WERKWIJZE EN CRITERIA

In Brabant is het MIP officieel van start gegaan op 1 oktober 1988. De inventarisatie wordt hierbij gebiedsgewijs aangepakt. Daartoe is de provincie in acht werkgebieden verdeeld, op basis van de historische en bestuurlijke ontwikkelingen in de periode 1850 - 1940.
Deze gebieden zijn:

1. Brabants Kleigebied
2. Zuidwest Brabant
3. Regio Tilburg
4. Regio 's-Hertogenbosch
5. Kempen
6. Regio Eindhoven
7. Maaskant
8. Brabantse Peel

Bij de inventarisatie wordt - binnen een zo breed mogelijke context - gewerkt van groot naar klein.
Eerst wordt van elk gebied een schets gegeven van de algemene karakteristieken. Op basis hiervan wordt voorts - gemeentegewijs - ingegaan op de stedebouwkundige aspecten van een stad of dorp. Tegen deze achtergrond worden ten slotte de objecten in de verschillende gemeenten beschreven.
De door het rijk voorgestelde werkwijze sluit goed aan bij onze sinds 1979 gevolgde werkwijze. Onbewust vooruitlopend op het MIP heeft de provincie vanaf het begin naast de oudere bouwkunst (ca. 10% van de monumenten in Brabant) ook steeds de jongere bouwkunst (ca. 90% van de monumenten) in haar werkwijze betrokken. Dit uitgangspunt zal binnen het MIP gehandhaafd blijven, met dien verstande dat de gegevens van de oudere bouwkunst buiten het MIP-kader vallen en dus niet aan het rijk geleverd zullen worden. Zij zullen wel voorkomen in de rapporten van de gemeenten die gewoon zullen blijven verschijnen. Tevens zullen nu ook de grote gemeenten (Tilburg, Breda, Bergen op Zoom, Eindhoven, Roosendaal, Helmond en 's-Hertogenbosch) beschreven worden.
In de geautomatiseerde MIP-bestanden welke uiteindelijk aan het Rijk geleverd gaan worden, zal ook het bestaande materiaal van jongere bouwkunst van de 69 reeds geïnventariseerde gemeenten worden opgenomen.
Deelname aan het MIP verleent de provinciale inventarisatie een belangrijke toegevoegde waarde. Zonder extra provinciale investering wordt het inventarisatiebestand geautomatiseerd en in overeenstemming gebracht met een landelijke opzet.
Voor verdere details verwijzen wij naar de Handleiding Inventarisatie jongere bouwkunst en stedebouw (1850-1940), Zeist- 's-Gravenhage 1987.

Criteria

Uit de vele objecten die voor inventarisatie in aanmerking komen moet uiteraard een keus worden gedaan. Dat gebeurt aan de hand van een aantal criteria, die groepsgewijs worden omschreven.
Bij deze criteria wordt het bindend element in veel gevallen gevormd door de "historische karakteristiek" van de nederzetting. Wat wordt daaronder verstaan?

Een nederzetting is, in de hier gebruikte terminologie, een geheel van bebouwing, percelen, wegen en waterlopen, dat in de loop der tijd een meer of minder samenhangende vorm heeft opgeleverd. Het eigen karakter van een nederzetting is het produkt van een - al dan niet geleidelijke - historische ontwikkeling, die in vele gevallen tot op de dag van vandaag valt af te lezen, zowel aan het ruimtelijk patroon als aan de bebouwing zelf. Dat geldt in beginsel net zo goed voor een oud akkerdorp, als voor een moderne nieuwbouwwijk. Op zeker moment leidt een reeks van ontwikkelingen tot een situatie, waar de nederzetting voor ons gevoel een uitgesproken eigen vormidentiteit bereikt. Dát moment bepaalt de "historische karakteristiek" van de nederzetting, die dus als het ware de optel- en aftreksom is van een reeks structuurbepalende en structuurverstorende ingrepen.

De invloed van dat moment kan zich, meer of minder nadrukkelijk zichtbaar, vaak uitstrekken tot het moment van nu. Zo is voor de landelijke nederzettingen tussen Oirschot en Best de situatie rond het midden van de vorige eeuw nog steeds beeldbepalend. Vandaar dat het moment van de historische karakteristiek ook omstreeks dat tijdstip is gekozen. Zowel de middeleeuwse aanleg, als de wijzigingen van na 1850 zijn daarbij als wezenlijke bestanddelen aan te merken. Een heel ander voorbeeld is de oude vestinggordel van Bergen op Zoom. Daar is een essentieel element in de historische karakteris-

tiek, zoals die rond 1800 bestond, thans niet meer afleesbaar. In die tijd werd de stad sterk gedomineerd door haar uitgebreide vestingswerken. Sinds die echter aan het eind van de vorige eeuw zijn ontmanteld, wordt het huidige beeld bepaald door een parken-, straten- en bebouwingsgordel, die rond 1920 zijn uiteindelijke vorm kreeg. Daarmee is de historische karakteristiek van ca. 1800 nu dus niet meer relevant voor dit deel van de stad. Die van rond 1920 echter des te meer. Tegen de achtergrond van deze historische karakteristiek worden alle objecten afzonderlijk getoetst aan de volgende criteria:

* **Architectonische en kunsthistorische criteria**

- het object is een goed voorbeeld van een bepaalde stijl of bouwtrant, of van het werk van een bekend architect, stedebouwkundige of kunstenaar
- het object is gaaf qua stijl en detaillering
- het object vertegenwoordigt een unieke (bouw) techniek, (bouw)- type of is typerend voor de ontwikkeling van de industriële techniek
- het object heeft esthetische waarde op grond van de vorm en detaillering van exterieur en/of interieur.

* **Planologische, landschappelijke en stedebouwkundige criteria**

- het object vormt samen met bijgebouwen, kleine artefacten, erfbeplanting of tuinaanleg een karakteristiek geheel
- het object maakt deel uit van een groter historisch geheel of complex
- het object sluit, met name in historisch en geomorfologisch opzicht, aan bij het landschap
- het object maakt deel uit van een gebied met een grote continuïteit, waardoor het historisch patroon van verkaveling, wegen en waterlopen goed geconserveerd is gebleven
- het object vormt een onderdeel van een historische stedebouwkundige structuur of een historisch nederzettingstype
- het object is karakteristiek voor stad, dorp of streek.

* **Sociaal- en cultuurhistorische criteria**

- aan het object zijn historische herinneringen verbonden in de ruimste zin van het woord
- het object vertegenwoordigt een aspect van de sociale of economische geschiedenis
- het object is representatief voor een bepaalde fase in de ontwikkeling van dorp, stad of streek.

Afhankelijk van de situatie en de aard van het object, is het ene criterium bij de selectie meer bepalend dan het andere. Zo kan men zich voorstellen dat bij een eenvoudig voorbeeld van landelijke bouwkunst criteria als type, bouwtechniek, samenhang met de directe of wijdere omgeving, historische verkaveling en patroon van wegen en waterlopen, meer gewicht in de schaal werpen, dan bij een kerkgebouw. Daar zullen eerder stijl, gaafheid van details, esthetische kwaliteiten en geschiedkundige aanknopingspunten de doorslag geven. Bij monumenten van jongere datum zijn op hun beurt bouwtype, techniek, vormgeving, architect en sociaal-historische betekenis weer het meest van belang.

De samenhang met de omgeving heeft bij de beoordeling een grote - zo niet dominerende - rol gespeeld. Objecten als daglonershuizen, weverswoningen, smidsen e.d., ontlenen vooral daaraan hun bijzondere waarde. Een op zich interessant object, dat als laatste getuige de herinnering oproept aan een overigens verder geheel verstoorde situatie, scoort doorgaans minder hoog, dan een object dat deel uitmaakt van een karakteristieke, betrekkelijk ongerept gebleven omgeving. Daarentegen zal een in detail aangetaste reeks gebouwen, die een onderdeel vormt van een qua maat en schaal nog goed bewaarde en interessante structuur, op grond daarvan in deze inventarisatie juist worden meegenomen.
Tenslotte heeft, zoals men begrijpen zal, ook de zeldzaamheidswaarde van een object of nederzettingstype bij de afwegingen meegespeeld.

Samenstelling rapport

In dit rapport wordt een beeld gegeven van de cultuurhistorisch waardevolle structuren en objecten van oudere en jongere bouwkunst binnen de gemeente. Hierbij is de samenhang tussen de objecten en het landschap of de nederzetting van groot belang.

Door het raadplegen van de historisch-geografische beschrijving van het inventarisatiegebied (afzonderlijk verkrijgbaar) en het naslaan van specifieke plaatsgebonden literatuur ontstaat een beeld van de ontwikkelingen tot ca. 1950. De topografische kaarten van ca. 1850, 1900 en heden op de schalen 1 : 50.000 en 1 : 25.000 zijn eveneens van belang, omdat door vergelijking een indruk ontstaat van occupatiepatronen en ontwikkelingen tot op heden. In het veld wordt dit beeld aangevuld met eigen waarneming.
Vervolgens worden per kern en in het buitengebied de objecten die aan de eerder genoemde criteria voldoen geregistreerd.

Elk rapport omvat de volgende onderdelen. Na Woord Vooraf en Werkwijze en Criteria worden de ligging van de gemeente (hoofdstuk 1), de bodemgesteldheid (2) en het grondgebruik (3) behandeld. Dan volgt een overzicht van de veranderingen in infrastructuur, wegen, waterlopen etc. (4). Vervolgens worden de nederzettingen behandeld (5). In de hoofdstukken 6 - 8 worden de onderzoeksresultaten beschreven. Voor de grotere gemeenten met planmatige ontwikkelingen tussen 1850-1940 wordt een stedebouwkundige typologie gegeven met een kaart van gebieden van bijzondere stedebouwkundige waarde. Bij de meeste kleinere gemeenten blijft dit onderdeel achterwege. Hier hebben in het algemeen immers in de periode 1850-1940 geen samenhangende stedebouwkundige ontwikkelingen plaatsgehad. Wel worden in sommige gemeenten waardevolle bebouwingsgroepen van vòòr de periode 1850-1940 apart aangegeven.
Dan volgt een karakterisering der objecten, bouwvormen en typen (boerderijen, woonhuizen, openbare gebouwen etc.). Dit alles wordt afgesloten met de objectgegevens, geordend naar adres en huisnummer (even, oneven). Per object worden de oorspronkelijke en huidige functie, architect, bouwdata, bouwstijl en een beschrijving der gevels, ramen, deuren, daken, bijzondere constructies en in een enkel geval interieurgegevens (meestal wordt alleen het exterieur geregistreerd) weergegeven. Dan volgen bijgebouwen, artefacten (stoepen, stootstenen, hekken etc.) en groenelementen. Ook wordt aangegeven een motivering voor opname en of het object beschermd is.
Tenslotte volgt de literatuur.
Bijgevoegd worden kaarten 1 : 10.000 en indien nodig deelkaarten van de stedebouwkundige typologie en de dichtbebouwde kernen. Op de kaart 1 : 10.000 worden aangegeven:

- geïnventariseerde objecten met cultuurhistorische betekenis (zwarte stip) - beschermde monumenten (zwarte stip met cirkel)
- straatnaam en huisnummers
- gemeentegrenzen
- dijken, waterlopen en steilranden
- oude wegenpatronen en oude akkerbodems met een humusdikte van minimaal 50 cm. (globaal aangegeven).

Beschermde stads- en dorpsgezichten, alsook landgoederen worden eveneens aangegeven.

1. Situering der gemeente

1.1. Ligging

De gemeente Someren is gelegen in zuid-oost Brabant en maakt deel uit van de regio 'Brabants Peelgebied'. Naast het dorp Someren omvat de gemeente sedert 1935 door samenvoeging het dorp, en voormalige zelfstandige gemeente, Lierop met omgevende buurtschappen en gehuchten. Rondom Someren liggen de dorpen Somereneind en Someren-Heide alsmede de buurtschappen De Hutten, Heikant, Vlas, Grote Hoeven, Kleine Hoeven, Vaarsel en Hooizen. Om Lierop liggen: Slieven, Vlerken, Heitveld, Houtbroek, Vaarshoef, 't Berkeindje, Otterdijk, Heesven, Boomen, Moorsel, Oeijenbraak, Broekland, Winkelstraat, Het Achterbroek, Hersel, Gebergte, Eindje, Stipdonk en Lungendonk.

De oostgrens volgt deels de natuurlijke lijn van de Aa en onder Lierop deels de Zuid-Willemsvaart. De korte noordgrens wordt gevormd door het Eindhovense kanaal. De westgrens volgt het beekje de Vleutloop en ten zuiden daarvan een rechte lijn door het bosgebied bij Winkelstraat, Broekland, de Lieropsche- en de Somersche Heide. De zuidgrens, tevens de grens met de provincie Limburg loopt ongeveer parallel aan de op Limburgse grond gelegen Hugterbeek en Kievitsloop. Even ten noorden van de kom van Lierop wordt de gemeente in oost-westrichting doorsneden door de A 67 (E34), de rijksweg Eindhoven-Venlo. Langs de oostgrens loopt van noord naar zuid de Zuid-Willemsvaart.

1.2. Ontwikkeling

In de voormalige gemeente Lierop zijn enige prehistorische vondsten aan het daglicht gekomen. Het betreft verspreide vondsten uit de steentijd en grafheuvels en urnenvelden uit de bronstijd en ijzertijd. Ook rond Someren zijn enige vondsten uit de prehistorie bekend, die op mogelijke bewoning in de bronstijd en ijzertijd wijzen.
De eerste vermelding van Lierop dateert uit 1155 in verband met schenkingen van goederen aan de abdij van Floreffe. Ook de abdij van Postel had in de 12e en 13e eeuw bezittingen in de vorm van boerderijen en land. Van beide abdijen zijn in de 12e en 13e eeuw bezittingen bekend van Moorsel, Stipdonk en Hersel. Beide abdijen hebben in Lierop en Someren eeuwenlang een grote rol gespeeld. Het begevingsrecht, het recht om een pastoor te benoemen, was to 1224 aan Luik, daarna aan de abdij van Postel. Postel was in feite een stichting van de abdij van Floreffe in 1140. Na 1618 wordt Postel een zelfstandige abdij. Voor Lierop stond de hoofdkerk tot 1569 in Asten, daarna worden het twee afzonderlijke parochies.
Someren wordt in verband met de abdij van Postel in 1212 voor het eerst vermeld. In 1301 verheft de hertog van Brabant Someren tot een z.g. Vrijheid en bestond in de late middeleeuwen uit twee bestuurlijke eenheden n.l. Slieven (noordelijk) en Schoot (zuidelijk) beide met een afzonderlijke burgemeester.
Someren en Lierop behoorden vanaf ca 1300 tot 1648 als Heerlijkheden tot het Hertogdom Brabant. Na 1840 ontstaat de huidige provincie-indeling.
Verondersteld kan worden dat verscheidene plaatsen in en rond Someren en Lierop al in de vroege middeleeuwen bewoond zijn geweest. Een aantal gebieden met oude akkerbodems, door ophoging ontstaan na eeuwenlange bemesting, wijzen ook in die richting. Met name rond Winkelstraat, Hersel, Achterbroek, Moorsel, Lierop en in Someren met akkergebieden rondom tot aan Someren-Eind.

Zowel voor Lierop als Someren is de agrarische sektor eeuwenlang de hoofdzaak geweest. Kleine thuisnijverheid bestond wel maar was beperkt en veeal gekoppeld aan de landbouw. Rond 1900 komen er zowel in Lierop als Someren grotere zuivelfabrieken. Met de grote heideontginningen in de periode tussen de wereldoorlogen komt er voor de boerenbedrijven een aanzienlijke impuls. Een groot projekt was die van de Somerense Heide. Na de 2e wereldoorlog wordt vooral Someren steeds meer een forensendorp gericht op Eindhoven en Helmond. Op de akkergronden rondom de oude dorpskern worden enkele nieuwe woonwijken gebouwd. Mede door de sanering van de kern, de ruilverkaveling en de aanleg van de rijksweg onderging de gemeente grote veranderingen. De oude sociale en ruimtelijke structuur wijzigde daarmee aanzienlijk.

2. Bodemgesteldheid en landschap

2.1. Grondsoorten

Someren maakt onderdeel uit van de centrale slenk in Brabant, ten westen van de Peelrandbreuk. In hoofdzaak bestaat de bodem uit dekzand en beekdalgronden.
Het dekzand is vooral door windverplaatsing afgezet in het laat-pleistoceen en holoceen, op het einde van de laatste ijstijd en daarna, ca 10.000 jaar geleden. Door waterwerking, waaronder smeltwater, zijn er dalvormige laagten ontsaan, waarin de huidige beken en waterlopen als Peelrijt, Kleine Aa en de Nieuwe Aa liggen. De bodem heeft daar een fijnzandig en lemig karakter en plaatselijk heeft er veenvorming plaats gevonden. Bij Mierlo is de aanwezigheid van een z.g. pingo opmerkelijk, een rond vennetje met een wal rondom, ontstaan door afsmelten van een ijsmassa bij de laatste ijstijd.
Het dekzand bestaat voor een deel uit landduintjes, zoals het reliefrijke gebied bij Hersel en Gebergte. Hierop is later heide en bos ontstaan. Door de eeuwenlange bemesting vanuit de potstal heeft zijn er op een aantal plaatsen zwarte enkeerdgronden ontstaan. Deze zullen grotendeels middeleeuws van origine zijn. Het humusdek is daarbij 50 cm of meer. We zien ze bij Winkel, Hersel en rond Lierop en Someren. Langs de Kleine Aa en de Nieuwe Aa ter hoogte van de dorpskom van Someren en bij Otterdijk onder Lierop liggen oude graslandbodems die eveneens wijzen op hoge ouderdom en eeuwenlange bewerking.
Lungendonk bestaat grotendeels uit een z.g. terrasafzettingsvlakte die ontstaan is door sneeuwsmeltwater en bodemijs en deels door wind in het laat-pleistoceen.

2.2. Hoogte en afwatering

Someren ligt in het stroomgebied van de Nieuwe Aa, die in 's-Hertogenbosch in de Dommel en uiteindelijk in de Maas uitkomt. De Vleutloop, en Kleine Aa lopen in zuid-noord richting in de Nieuwe Aa. De Peelrijt of Rielloop komt uit in de Kleine Dommel ter hoogte van Heeze. De waterhuishouding van de Zuid-Willemsvaart is onafhankelijk van de Aa. Wel staat deze in verbinding met het Eindhovens Kanaal.
De Zuid-Willemsvaart speelt een belangrijke rol voor de afwatering van het Brabantse Peelgebied. Het stroomgebied van de Aa en het stroomgebied van de Dommel vallen sedert 1922, respectievelijk 1921, onder het bestuur van de gelijknamige Waterschappen. Na de oorlog is de Aa gekanaliseerd om de afwatering te versnellen. Met name door de drooglegging van de Peel stagneerde het water benedenstrooms steeds meer. Ook de hoogte loopt in noord-zuid richting en oost-west richting af van ca 26-28 meter N.A.P. naar ca 20-25 meter N.A.P. Someren ligt op ca 27 meter en Lierop op ca 25 meter N.A.P.

3. Grondgebruik

Vanaf de middeleeuwen, maar wellicht ook vroeger is het grondgebruik bepaald door het gemengd boerenbedrijf. Bemoeienissen vanuit de kloosters van Floreffe en Postel vanaf de 12e en 13e eeuw werden hierboven al genoemd. Nabij de boerderijplaatsen ontstonden de relatief weinig geperceleerde akkergebieden. Haver, rogge, boekweit en vlas waren de belangrijkste produkten. Langs de beken was er hooiland of als het te nat was broekbos met elzenhakhout en op de drogere plekken grasland voor het vee. Op de armere zandgronden ontstonden de eindeloze heidvelden met hier en daar een ven. Het gebied tussen Geldrop-Heeze en Lierop-Someren was een onafzienbaar heidegebied met de Strabrechtse Heide, Lieropsche Heide en Somerensche Heide. Hier graasde het vee, vooral schapenkuddes en werden plaggen gestoken, die gemengd met de potstalmest op de akkers terechtkwamen. Rond de eeuwwisseling komen er plannen op gang om de heidegebieden te ontginnen. In Someren-Eind begint rond 1875 de ontginning van particulieren waaronder de Hollandse Griendtsveenmaatschappij. De Somerensche Heide wordt rond 1920 grootschalig ontgonnen onder de stimulerende burgemeesters Michels en Smulders. Er wordt een relatief grootschalig en regelmatig ontginningspatroon opgezet. In tegenstelling tot Someren is het in Lierop niet tot boerderijstichtingen gekomen. Het Meerven werd in 1914 ontgonnen. Het Turkesven kwam daarna. Voor het Beuven zijn wel plannen bedacht, maar vanwege de slechte grond en de grote natuurbeschermingswaarde, is het ven gespaard gebleven. In 1934 werd door het gemeentebestuur het ven als reservaat behouden. Nog steeds is het Beuven een refugium van zeer zeldzame plantesoorten in Brabant. Het behoud werd bepleit door van Tienhoven, een van de oprichters van Natuurmonumenten in Nederland.
In de 2e helft van de 19e eeuw kwam, mede als werkverschaffingsprojekten, ontginning van heidgebied ten behoeve van bebossing op. Uit 1907 dateert de Rijkssteunregeling. De grotere ontginningen kwamen vooral na 1930, o.a. bij Hersel en Moorsel, grotendeels door werklozen uitgevoerd. De vraag naar mijnhout heeft deze bosaanplant sterk bevorderd. Door de ruilverkaveling in de jaren 40 (Somerse Akkers) en 80 (Lierop) en beekkanalisatie is er veel van de oorspronkelijke kavelstruktuur en landschappelijk patroon verdwenen. Doordat enkele boeren werden overgeplaatst naar de nieuwe Zuiderzeepolder (Noord-Oostpolder) konden de overgebleven bedrijven een groter oppervlakte krijgen. Ten behoeve van natuurbehoud werden plaatselijk enkele broekbosje langs de waterlopen gespaard, zoals d'Oetert bij Otterdijk en kleinere bij Stipdonk en Vlerken. Door verdroging, na ontwatering ten behoeve van de landbouw, hebben deze natuurgebiedjes echter veel van hun betekenis verloren.

Samenvatten kan het landschap binnen de gemeente Someren worden onderverdeeld in:

a) De bebouwde kommen en bebouwing in buurtschappen met erven enbeplanting.
b) De meest rondom de oude kernen gelegen oude akkerbodemcomplexen methumuslagen van 50 cm of meer.
c) De beekdalen met graslandoevers en in mindere mate akkerpercelen enrestanten van broekbos. Met de ruilverkavelingen is hier de oudepercellering goeddeels verdwenen.
d) Het heide- en vennegebied op de Lieropsche Heide met o.m. het Beuven en Starven. Dit gebied is voor de natuurbescherming van groot belang.
e) De bosontginningsgebieden op de voormalige heide van Lierop enSomeren. Het betreft voornamelijk naaldhout.
f) De landbouwontginningsgebieden op de voormalige heide van Lierop enSomeren, met de kenmerkende rechtlijnige, bloksgewijze verkaveling.

4. Infrastruktuur

4.1. Wegen

Rond 1850 waren er geen verharde interlokale straatwegen. De belangrijkste wegen waren: de weg van Geldrop naar Lierop, de weg Heeze- Someren (Asten), de Lieropse dijk en de Boerenkamplaan richting Someren-Eind. Met de aanleg van de Zuid-Willemsvaart in 1822-26 kwam er tevens een parallelweg en daarmee een belangrijke noord-zuid verbinding van Weert naar Helmond. In de latere 19e eeuw en zelfs later zijn deze wegen verhard. Tot 1940 waren het nog vrijwel de enige verharde wegen binnen de gemeente.
In recente tijd is de weg Heeze-Asten en de parallelweg langs de Zuid-Willemsvaart verbreed en geasfalteerd. Enige jaren geleden is de A 67 (E 34) aangelegd even ten noorden van Lierop, waardoor het noordelijke deel van de gemeente abrupt van de rest werd gescheiden. Someren en Lierop werden hiermee wel op het rijkswegennet aangesloten.

4.2. Spoorwegen

Voor de gemeente Someren niet van toepassing.

4.3. Waterwegen

De verschillende beken en waterloopjes leenden en lenen zich nauwelijks of niet voor vervoer. Met de Zuid-Willemsvaart (1822-1826) en het Eindhovense kanaal, kwamen er belangrijke waterwegen als onderdeel van de verbinding "s-Hertogenbosch-Maastricht en, later, een tak naar Eindhoven (1846). Om het grote verval te overbruggen moesten er enkele sluizen gebouwd worden. Als het oudste kanaal in Brabant met sluizen en bruggen, deels later vervangen, is hier sprake van een waardevol monument uit oogpunt van industriële archeologie.

4.4. Militaire infrastruktuur

Binnen de gemeentegrenzen zijn geen specifieke objecten in dit verband wel maakt de Zuid-Willemsvaart tevens deel uit van de Peel-Raamstelling.

5. Ontwikkeling van de nederzettingen

5.1. Someren

Someren is een goed, maar niet meer geheel herkenbaar, voorbeeld van een kransakkerdorp of tiendakkerdorp. Rondom de centrale kern met kerk en marktplaats zijn een aantal kleinere agrarische buurtschappen in een kring er omheen gelegen: Someren Eind, Groote Hoeven, Heikant, Kleine Hoeven, Houtbroek en Slieven. Sommige oude buurtschappen zijn inmiddels in de bebouwing opgenomen of verdwenen. De struktuur van kransvormig akkerdorp, mede gezien de aanwezigheid van oude akkerbodems, is ongetwijfeld van middeleeuwse oorsprong. De middeleeuwse kerk aan Sint Lambertus gewijd, stond in de 19e eeuw nog buiten de oude bebouwde kom midden in de akkers. Dit zou kunnen wijzen op een middeleeuwse Teilwüstung.
De oudste melding van Someren is uit 1212. Bekend is ook dat de hertogelijke familie in de 13e eeuw bezittingen had in Someren. In 1301 wordt de Heerlijkheid Someren een z.g. Vrijheid. Een zekere welvaart kan afgeleid worden van enkele oude kasteeltjes of hofstedes, die inmiddels vrijwel allen zijn verdwenen: Vladeracken, Edelenburg, Wolfsnest, Witvrouwenberg, Donck en Grimberg. Van de Donck is nog een ruïne aanwezig. In de late middeleeuwen wordt Someren onderverdeeld in een noordelijk- en een zuidelijke deel respectievelijk Slieven en Schoot. De delen werden door twee burgemeesters bestuurd.
In 1769 werd een eerste raadhuis gebouwd.
In de 19e eeuw en begin 20e eeuw heeft er enige verdichting plaats gevonden in de bebouwing maar er veranderde nog weinig in het ruimtelijke patroon. De huidige kerk, pastorie, school en een klooster
werden gebouwd. Na de 2e wereldoorlog is er verdere verdichting opgetreden en zijn grote nieuwbouwwijken aan de westkant en aan de noord-oostzijde gebouwd. Door wijzigingen in het oude stratenpatroon en sloop van veel bestaande bebouwing, is het oorspronkelijke karakter sterk verbrokkeld. Het aantal inwoners is per 1 januari 1989 ca 10.000.

5.2. Someren-Eind

De buurtschap Someren-Eind zal, mede gezien de naam en ligging, van jongere datum zijn dan Someren Dorp. Aan de noordzijde ligt een oud akkerbodemgebied waaruit afgeleid mag worden dat er in de middeleeuwen of tenminste de late middeleeuwen enige ontginning heeft plaats gevonden of een boerderijplaats geweest is. Met de ontginning van de Somerensche Heide en de bouw van een kerk werd het meer een centrum voor de omgeving.
In Someren- Eind is weinig van de oudere bebouwing bewaard gebleven. Het is na de oorlog sterk uitgebreid, vooral aan de westzijde. Aan de Groenendijkseweg is nog een groep van woonhuizen, klooster en pastorie van tussen de wereldoorlogen van betekenis uit oogpunt van sociaalhistorische geschiedenis. Karakteristiek is het rechtlijnige ontginningspatroon met relatief grote kavels. Er zijn nauwelijks gave boerderijen uit de bouwtijd bewaard gebleven. Vermeldenswaard is de buurtschap bij Sluis 13 even ten zuiden van Someren-Eind aan de Landbouwstraat met kerkje, woonhuizen en boerderijen.

5.3. Someren-Heide

Rond 1850 was er hier wel enige bewoning, maar Someren-Heide ontstond als dorp pas met de ontginning van de heide rond ca 1920. Karakteristiek is ook hier het strakke, rechtlijnige ontginningspatroon van relatief grote percelen. Er zijn nauwelijks gave boerderijen uit de bouwtijd bewaard gebleven. Ook in het gehucht zelf zijn weinig gebouwen uit de bouwtijd aanwezig.

5.4. Hutten

Op de grens met Limburg nabij de Hugterbeek ligt de kleine buurtschap Hutten met enkel kleine langgevelboerderijen uit de 19e en 20e eeuw. Mogelijk zijn er oudere resten inwendig aanwezig. Het wegenpatroon bestond grotendeels rond 1850. Hutten lag toen aan de rand van een uitgestrekt heide en moerasgebied. Gezien het ontbreken van oude akkerbodems zal het hier niet om een oude nederzetting gaan.

5.2. Lierop

Ook Lierop heeft de struktuur van een centraal kerkdorp met een krans van buurtschappen er omheen: Vaarsche Hoef, Berkeindje, Heieind, Oeijenbraak, Moorsel, Broekkant, Winkelstraat, Gebergte, Hersel, Achterbroek, Boomen en Otterdijk. Gezien de oude akkerbodems zullen de meeste buurtschappen, wellicht begonnen als Einzelhof, van middeleeuwse oorsprong zijn. Lierop kreeg echter pas in 1569 een eigen kerk. Wel was er vanouds een kapel. De oude kerk van Lierop lag buiten het dorp, zodat hier, evenals bij Someren, sprake kan zijn van een middeleeuwse Teilwüstung. De oudste vermelding van Lierop is van 1179.
Rond 1850 lag de kern van Lierop bij de brede Groenstraat en aansluitende Hei-eind met los daarvan ten noorden de oude kerk. De Groenstraat met verspreide huizen en boerderijen heeft nog steeds een wat landelijk karakter. Met de bouw van de nieuwe kerk in 1895 en een nieuwe noord-zuid verbinding komt het accent van Lierop meer noordelijk te liggen. Ofschoon er na 1940 enkele nieuwe straten bebouwd zijn en het bestaande stratenpatroon enigszins is verdicht, is het karakter van rond 1900 redelijk bewaard gebleven.

5.3. Ten Boomen

Boomen is een gaaf bewaard gebleven voorbeeld van een akkerdorp met plaatse. De nederzetting is landschappelijk verbonden met de Meervensche Loop, en is omgeven met een oud akkerbodemcomplex. De huidige buurtschap bestaat uit onder meer 11 cultuurhistorische waardevolle boerderijen, die deel teruggaan tot de 17e eeuw, met bijgebouwen en oude lindebeplanting.
Volgens een oorkonde uit 1245 werd de hoeve in dat jaar geschonken aan de abdij van Postel. Mogelijk is Ten Boomen op te vatten als een Einzelhof in aanleg, die later door erfsplitsing en uitbreiding tot een nederzetting is uitgegroeid. Ook in de 19e en 20e eeuw is Ten Boomen weer uitgebreid. Ten Boomen is van rijkswege voorgesteld als Beschermd Dorspgezicht.

5.4. Hersel en Gebergte

De buurtschap Gebergte, afgeleid van de hoeve 'Ten Berge' behoorde eveneens tot de abdij van Postel. Met de hoeve 'Ten Eijnde' onder Hersel vormde deze toen één goed. Met het relief, de oude akkerbodems en de Nederheidsche Loop vormen de verschillende boerderijen een cultuurhistorisch waardevolle groep. Bij Gebergte staan twee grote kortgevelboerderijen die wellicht nog 17e eeuws zijn. De gave 17e eeuwse langgevelboerderij Hersel 7 is gelegen aan een soort driehoekige plaatse beplant met eiken.

5.5. Moorsel en Oeijenbraak

Opmerkelijk is nederzetting Moorsel bestaande uit een vijftal boerderijen ronddom een schildvormig plein. In 1244 wordt Moorsel aangeduid met curtis of hof van de abdij van Postel. Vermoedelijk zullen Moorsel en het aangrenzende Oeijenbraak, beide met oude akkergronden, als Einzelhöfe begonnen zijn. Beide buurtschappen lagen tot in de 19e eeuw temidden van uitgestrekte heidevelden. In de eerste helft van de 18e eeuw is er bij Moorsel een aanplant geweest van eiken en berken.

5.6. Winkel

Winkel, gelegen ten noord-oosten van Lierop bestaat uit enkele verspreide boerderijen, gelegen aan een bochtig verlopende weg. Rondom liggen, aansluitend op Hersel en Gebergte oude akkergronden. Ten westen sluit de nederzetting aan de Vleutloop of Mierlosche Loop aan.

6. Stedebouwkundige typologie

6.1. Typologie

In de M.I.P periode (1850-1940) hebben zich binnen de gemeente Someren verschillende ontwikkelingen voorgedaan. Deels voor 1850 werden twee belangrijke kanalen aangelegd: de Zuid Willemsvaart (1822) en het Eindhovens kanaal (1846). De kanalen zijn van invloed zijn geweest op de verdere 19e en 20e eeuwse ontwikkelingen. Met name in de nabijheid van de bruggen en sluizen ontstond enige bebouwing in de MIP periode.
Als geheel zijn de beide kanalen met kunstwerken als een monument van industrieel-archeologische betekenis aan te duiden.
Vanaf ca 1920 verandert er veel in het buitengebied met de grootschalige heide-ontginningen, met name op de Someren-sche Heide en in mindere mate bij Lierop. Opvallend is het strakke geometrische patroon van vrij grote kavels met verspreide boerderijen.
In de dorpen zelf zijn weinig opvallende ontwikkelingen in de MIP-periode. Er vindt enige verdichting plaats met grotere complexen rondom de kerk van sociaal-culturele aard, en plaatselijke grotere bedrijfsgebouwen.

6.2. Beschrijving van gebieden met bijzondere stedebouwkundige waarde

Als gebieden van bijzondere stedebouwkundige betekenis kunnen de Zuid-Willemsvaart en Eindhovense kanaal genoemd worden met bruggen, sluizen en bijbehorende bebouwing. Bijzonder in zijn soort is de landbouwbuurtschap bij Sluis 13.

6.3. Beschrijving van waardevolle groepen van vóór 1850

a) Kern Lierop met monumentale koepelkerk van architekt Weber, pastorie, kerkhof en diverse woonhuizen, boerderijen en horecabedrijven.

b) Ten Boomen: een agrarische buurtschap van middeleeuwse oorsprong met verscheidene boerderijen, bijgebouwen en erfbeplanting. Van belang is de landschappelijke contekst van oude akkerbodems en de Meerveldsche Loop.

c) De landelijke buurtschappen Moorsel en Oeijenbraak, met oude akkergronden. Moorsel is een opmerkelijke schildvormige nederzetting met boerderijen rondom, vermoedelijk als Einzelhof ontstaan.

d) Winkelstraat met verspreide boerderijengroep, oude akkergronden en Mierlosche- of Vleutloop.

e) De buurtschappen Gebergte en Hersel, met sterk geaccidenteerd terrein, oude akkerbodems en Nederheidsche Loop. Bij Hersel is een soort plaatse met beplanting.

7. Karakteristiek der objecten, bouwvormen en bouwtypen

7.1. Woonhuizen

Someren bezit relatief weinig dorpswoonhuizen uit de periode tot ca. 1940. De overwegend agrarische functie der nederzettingen heeft ertoe geleid dat de boerderijen de overhand hebben in het buitengebied, terwijl in de dorpskommen door naoorlogse vernieuwing veel oudere woonhuizen zijn vervangen door nieuwbouw.
Boerenkamplaan 2-4 is thans een winkel-woonhuis, dat ondanks latere wijzigingen nog tot ca. 1800 kan teruggaan. Hetzelfde geldt voor Wilhelminaplein 22-23, dat met het lage muurwerk en het hoge zadeldak een goed voorbeeld is van het type dorpswoonhuis, dat in Someren langzamerhand zeldzaam is geworden.
Boerenkamplaan 52 is een klein dorpshuis uit de late 19e eeuw met sterke wijzigingen. Ook Stipdonk 34 en Kloosterstraat 8 horen tot deze categorie. Kort na 1900 worden veel woningen gebouwd met mansardedaken, die een betere benutting van de zolderrruimte mogelijk maken. Voorbeelden zijn Boerenkamplaan 124 en 69. Het laatste huis telt vijf traveeën en heeft enige allure door de middenrisaliet en de kroonlijst.
Van Dongenstraat 4 is een vijfassig woonhuis met wolfdak en T-ramen uit ca. 1900. Brink 1 is een villa-achtig woonhuis uit ca. 1930 met wolfsdak en gewit muurwerk. Traditionele motieven treffen we aan bij de Offermansstraat 26 met kleine roederamen, portiek met luifel en opvallende rustica plint. Florastraat 1 vertoont Amsterdamse Schoolmotieven evenals de villa Nieuwendijk 37.
Aan de Kanaalstraat treffen we een complex van dubbele volkswoningen aan, dat sterk gewijzigd is. Het ontleent zijn waarde vooral aan het feit dat het een vroeg voorbeelden is van verenigingsbouw in Brabant. Aan de Dorpsstraat en Keizerstraat treffen we dubbele woningblokken aan die met de cordonlijsten en de gewitte bovenverdieping voorbeelden zijn van Bossche Schooltrant.

7.2. Boerderijen

De traditionele langgevelboerderij, met woon- en bedrijfsgedeelte onder een dak geschakeld aan de lange gevel, domineert op verschillende plaatsen het buitengebied. Een groot aantal heeft de oorspronkelijke functie bewaard. Daarnaast komen enkele kortgevelboerderijen voor, die in het algemeen ouder zijn dan 1900.
Voorbeelden van dergelijke kortgevelboerderijen zijn Houtbroekdijk 15 en Gebergte 6, mogelijk uit de 17e of 18e eeuw. Gebergte 2 uit de dezelfde tijd is verbouwd tot woonboerderij. Een moderne kortgevel is de traditionalistische boerderij aan de Heikomstraat 2 uit 1938.
Tot de oudste langgevelboerderijen behoort Hersel 7 met belangwekkende oudere bouwsporen. Ook de boerderijen in de buurtschap Boomen, o.a. Laan ten Boomen 14-15 en 38 zijn deels nog 18e eeuws. De laatste boerderij heeft in de gevel onder meer een in verglaasde steen gemetselde ruit op voet. De Hoof 8 dateert blijkens de muurcijfers uit 1750.
Uit de 19e eeuw dateert een reeks betrekkelijk gave boerderijen, deels nog met origineel rieten dak en zesruits schuiframen. We noemen hier De Hoof 12, 14, Laan ten Boomen 37, Kerkendijk 60, Kromvenweg 6 met schop, Mierloseweg 1 en de keuterij Molenstraat 22. Boerenkamplaan 15 is nogal vervallen.
Uit de periode na 1850 treffen we enige langgevels aan met balkdragende muren en rijziger opbouw. Het gaat hier onder meer om Laan ten Boomen 7, Keizerstraat 15, Zandstraat 44, Heesvenstraat 22 en Stipdonk 18. Heesvenstraat 21 draagt jaarcijfers 1888 in de topgevel en heeft getoogde schuiframen. Ook de keuterij Vaarselsestraat 41 dateert uit deze periode. Rond 1900 treffen we boerderijen aan met T-ramen en soms gepleisterde spekla gen. Voorbeelden zijn Heesvenstraat 26 en Laan ten Boomen 30. Haagdoornweg 23 heeft een mansardedak. Deze dakvorm wordt rond 1920-30 veel toegepast bij langgevels, ter vergroting van de tasruimte. Voorbeelden van dergelijke boerderijen zijn de Zonnenhoeve, Michelslaan 1 en Boerenkamplaan 61.
Traditionalistische vormentaal treffen we aan bij de boerderijen Laan ten Boomen 11, Steemertseweg 11 en Vaarselsestraat 83.

7.3. Industriële gebouwen

De standerdmolen aan de Einhoutsestraat 1 dateert uit de 18e eeuw. Kerkstraat 30 is de voormalige melkfabriek De Zomerbloem uit ca 1920-30. Dit pand onder wolfdak heeft speklagen en lisenen in het muurwerk en is thans winkel.

7.4. Openbare gebouwen

Het raadhuis aan het Wilhelminaplein 1 bestaat uit een traditionalistisch gedeelte uit ca. 1940 en een uitbreiding van 1975-81 door J. de Jong in Bossche Schoolstijl.
Aan de Offermansstraat 12 een symmetrisch opgezette school onder schilddak, met spaarzaam baksteenornament uit ca. 1920. Van Dongenstraat 2 is een gaaf bewaarde school met originele roederamen uit 1926. De school Kerkendijk 81 vertoont enige motieven van de Amsterdamse School in de ijzeren roederamen en de middenrisaliet. De school aan de Keizerstraat heeft een pilastergevel in traditionalistische trant uit ca. 1955. De Lagere Land- en Tuinbouwschool, Molenstraat 10-14, dateert uit ca. 1950 en en heeft met de gewitte muren, ijzeren ramen en zadeldaken eveneens een traditionalistisch karakter.
Laan ten Roode 38 is een bejaardentehuis met kapel uit ca. 1955, mogelijk van C. de Bever. Wilhelminaplein 21 is een traditionalistisch café uit ca. 1950.

7.5. Kerkelijke gebouwen

De parochiekerk van de H. Lambertus aan de Kerkstraat te Someren is een romaniserende basiliek van F. Franssen uit 1926-27, waarin het neobarokke meubilair uit de voorgaande kerk is opgesteld. De pastorie op no. 14 dateert uit 1901. Erbij een H. Hartbeeld.
De neoromaanse koepelkerk te Lierop, Offermansstraat 1 dateert uit 1890-92 en is een werk van Ch. Weber. De in 1944 vernielde torentjes zijn in 1985-87 door J. de Jong hersteld in afwijkende vorm. De pastorie op no. 3 is een blokvormig herenhuis uit het midden van de 19e eeuw.
Nieuwedijk 20 is een rechthoekig kloostergebouw in baksteentrant met originele laddervensters.
De kerk van de H. Jozef, Kerkendijk 27 is in 1959 gebouwd door C. Geenen en L. Oskam. De Lievevrouwekerk, Nieuwendijk 32 is een werk van J. Strik uit 1956. Op het kerkhof enige gietijzeren kruisen.
Aan de Herselseweg een rechthoekige kapel onder zadeldak uit 1955. Aan de kerkendijk een kapel uit ca. 1950 en een wegkruis uit ca. 1920.
Aan de Graathof een begraafplaats met enige houten kruisen, waarvan een uit 1938.
Aan de Speelheuvelstraat 6 de eenvoudige, gotiserende hervormde kerk met gietijzeren boogramen uit 1870. De pastorie is 19e eeuws en in ca. 1950 verbouwd.

7.6. Kastelen en buitenhuizen

Binnen de gemeente zijn geen gebouwen van deze categorie aanwezig.

7.7. Infrastructurele en waterstaatswerken

Aan de in 1822-26 gegraven Zuid-Willemsvaart bevinden zich diverse sluizen met ophaalbruggen. Bij Sluis 10 een hefbrug met ijzeren pylonen. Bij Sluis 9 en 12 ijzeren ophaalbruggen uit ca. 1950. Aan Kanaaldijk Zuid 74 een dinestwoning uit ca. 1930.

7.8. Artefacten

Aan het Wilhelminaplein een hardstenen 17e eeuwse grenspaal in 1898 als gedenknaald voor koningin Wilhelmina herplaatst.
Op de hoek van Kerkendijk en Burgemeester Michelslaan een kruis met corpus uit ca 1920 en H.Hartbeelden bij Kerkstraat 14 uit 1923 en in de Offermansstraat van J.Custers uit 1922. Tegen de gevel van de kerk in Lierop zijn een tweetal beeldengroepen afkomstig van de oude kerk geplaatst. Ijzer sierhekwerk als afscheiding staan bij de Van Dongenstraat 4 en Kerkstraat 14. Tegenover Kerkendijk 128 staat een jugendstilhekje. Bij Kerkstraat 15 zijn twee bakstenen pilaren met ezelsrug geplaatst.

7.9. Groenelementen

Veel van de vroegere erfbeplanting is thans verdwenen of heeft plaats gemaakt voor jongere beplanting. Hier en daar zien we voor de boerderijen en landelijke woonhuizen lindebomen, veelal in leivorm gesnoeid, zoals bij Bergstraat 21, Einhoutsestraat 12, Gebergte 6, Groenstraat 7, Hersel 7, Hoolstraat 6, Houtbroekdijk 6, Kerkendijk 60, Moorsel 1 en 7, Laan ten Boomen 5 en Zandstraat 64. Zeer oude en monumentale lindebomen staan in de buurtschap Boomen met exemplaren van 360 en 485 cm omtrek. Een apart geval staat bij een waterput op de kruising van de Vlamstraat, de Ploegstraat en de Laarstraat. Hoogstamfruitbomen zien we bij Boerenkamplaan 57, Eindje 4-4A, Gebergte 2, Groenstraat 2 waaronder een zeer oude pereboom, Kerkweg 21. Een oude peer van een verdwenen huis bleef gespaard op de hoek van de Kanaalstraat en Keizerstraat. Leiperen tegen de gevel staan bij Slievenstraat 21 en Zandstraat 44. Tot de traditionele erfbeplanting behoren ook de walnoten waarvan nog voorbeelden bij Boerenkamplaan 57, Groenstraat 2, Hoolstraat 6, Kerkenhuis 8 en Kerkweg 21.
Zeldzamer zijn in deze streek de tamme kastanjes waarvan forse exemplaren Bergstraat 21 en Offermanstraat 3. Wijnranken groeiend tegen de warme zuidgevels staan bij Boomen 7, Hei-eind 18, de Hoof 18, Moorsel 1, Otterdijk 7, Laan ten Boomen 31 en Zandstraat 64. De beukhaag was bij uitstek de erfafscheiding, maar vrijwel overal verdwenen. Enkele oude hagen nog bij Gebergte 2, Hei-eind 18, Kerkendijk 60 en Laan ten Boomen 31. Avennelaan 7 heeft een beukhaag in vorm gesnoeid. Ook taxus wordt wel geschoren zoals bij Groenstraat 2 en op het kerkhof aan de Kerkstraat. Oude buxus of palmboompjes staan bij Groenstraat 2 en Molenstraat 22.
Vermeldenswaard zijn verder een rode beuk bij Avennelaan 7, een viertal beuken bij Kerkstraat 14, robinia's bij Speelheuvelstraat 4, een kraakwilg bij Gebergte 6, paardekastanjes bij Hersel 7, Speelheuvelstraat 4 en Wilhelminaplein 1, een knoteik bij Kromvenweg 6, oude seringen bij Veldweg 1 en een hemelboom bij Wilhelminaplein 5. Een oude eikenhakhoutwal is aanwezig bij Gebergte 6.
Twee brinkachtige situaties met Amerikaanse eiken zijn bij Hersel en bij Achterbroek.
Specifieke muurbegroeiing van de muurvaren (Asplenium ruta-muraria) staat op de zijgevel van Wilhelminaplaein 22-23.

Someren c 1850 1:50.000 top. graf. kaart

PROVINCIE NOORDBRABANT. GEMEENTE LIEROP.

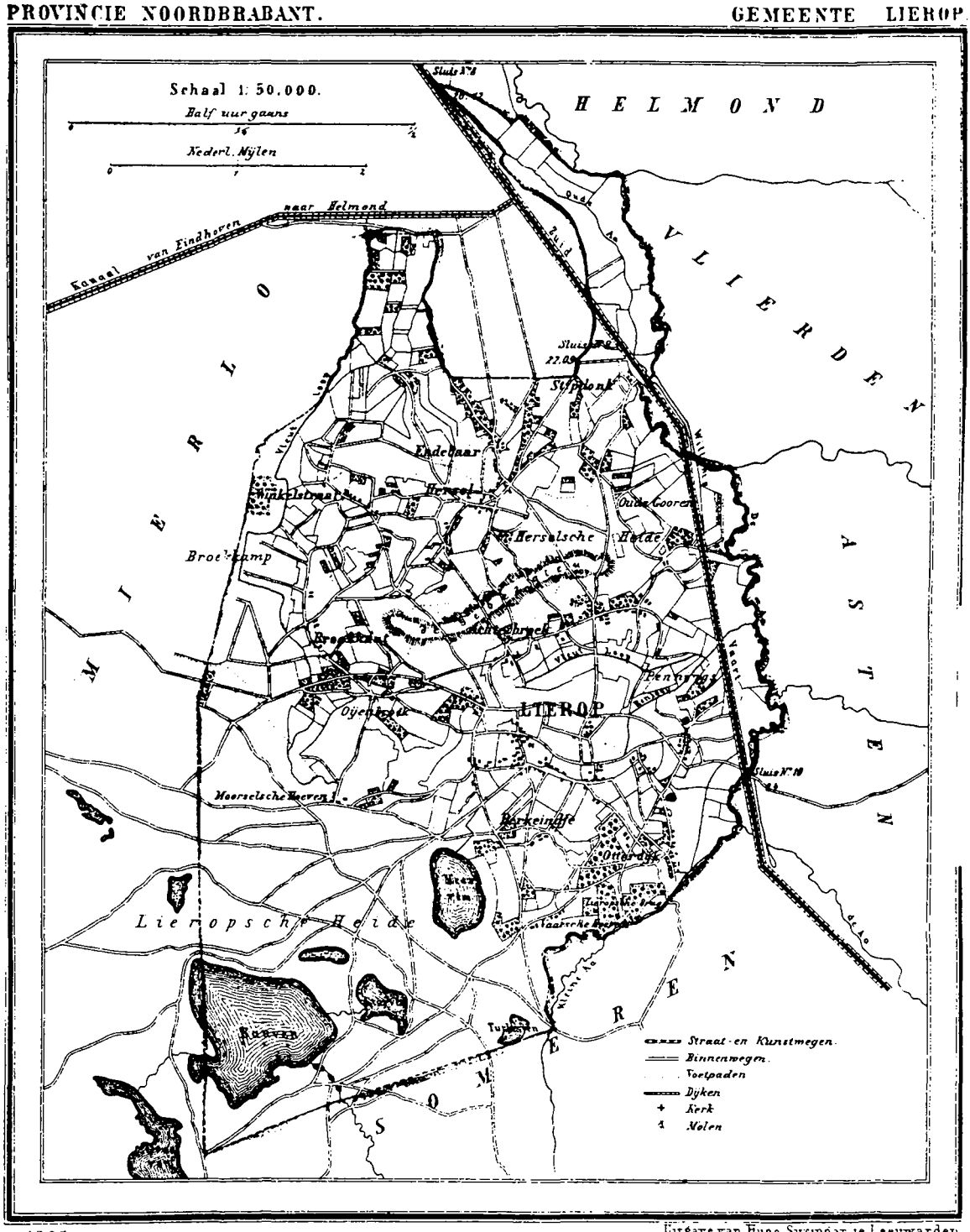

1865. Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

2307 Bunders. 950 Inwoners.

J. Kuyper 1865

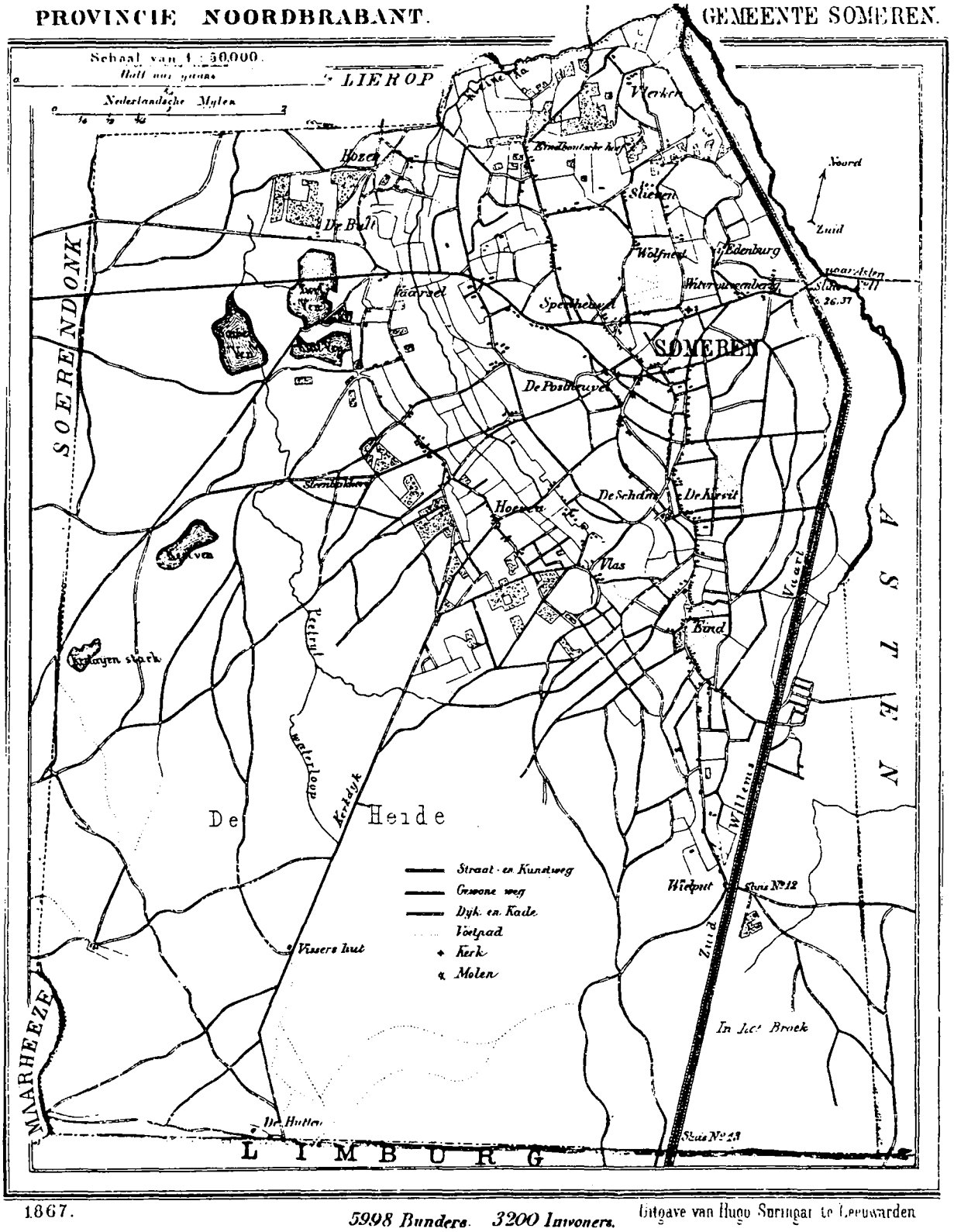
PROVINCIE NOORDBRABANT.
GEMEENTE SOMEREN.
Schaal van 1 : 50.000.
Nederlandsche Mylen
LIEROP
SOEREN DONK
SOMEREN
ASTEN
MAARHEEZE
LIMBURG
De Heide
Noord
Zuid
Straat- en Kunstweg
Gewone weg
Dijk en Kade
Voetpad
Kerk
Molen
1867.
5998 Bunders. 3200 Inwoners.
Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.
J. Kuyper 1865

Gemeente Someren (noordelijk deel) 1:50.000 top. graf. atlas, deel 4, 1987

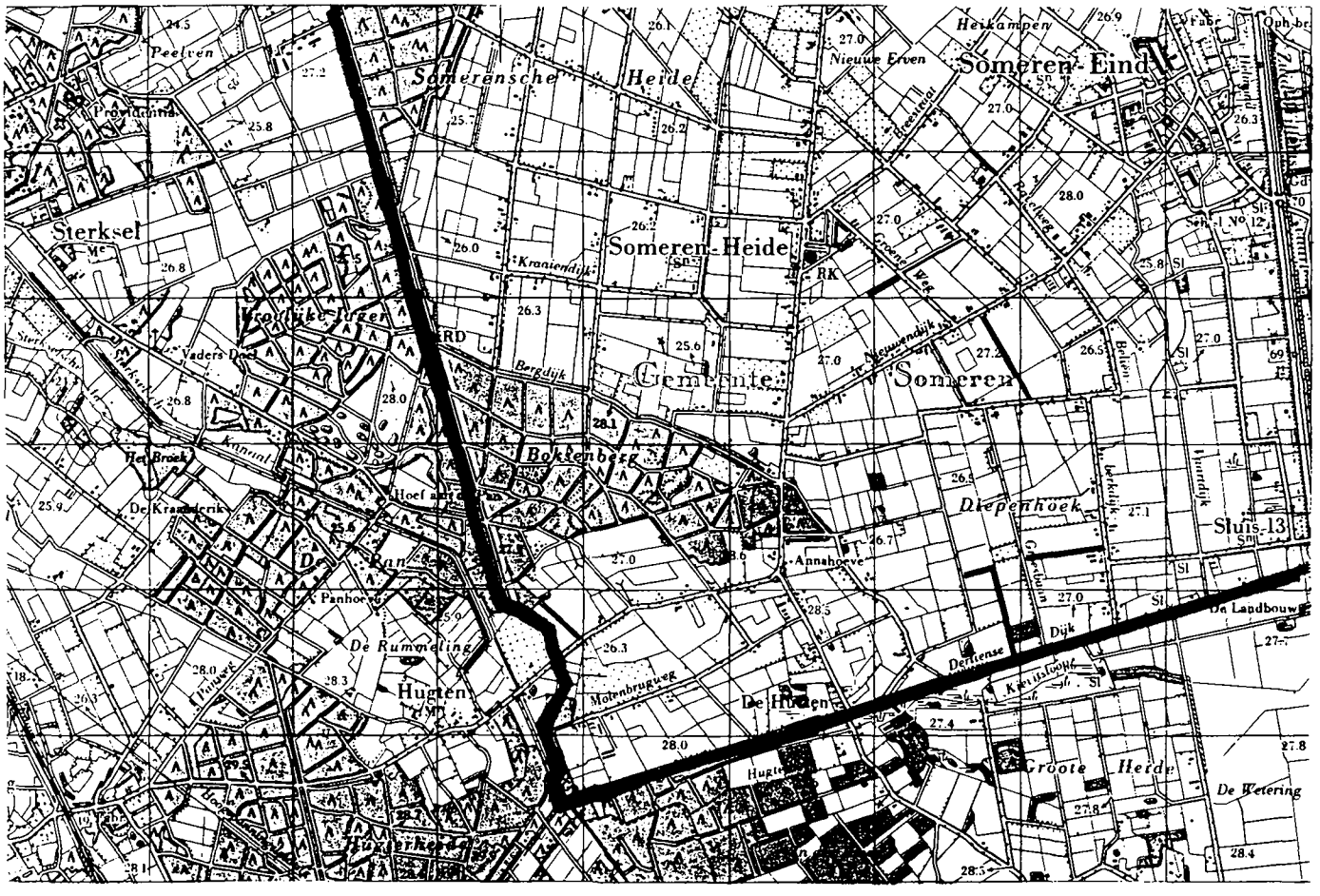

Gemeente Someren (zuidelijk deel) 1:50.000 top. graf. atlas, deel 4, 1987